

**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО,
ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

УДК 346.91

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.1.6>

РЕЗНІКОВА В.В., ЩЕРБИНА В.С.

**СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОГО
СУДОЧИНСТВА (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ)**

**JUDICIAL CONTROL AS AN ELEMENT OF THE EFFICIENCY OF COMMERCIAL
PROCEEDINGS (THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS)**

Досліджуються теоретико-правові аспекти здійснення судового контролю за виконанням рішень господарських судів як одного з елементів ефективності господарського судочинства.

Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів розглядається як врегульована Господарським процесуальним кодексом України сукупність процесуальних повноважень і процесуальних дій господарського суду, який розглянув справу як суд першої інстанції, що здійснюються після набрання судовим рішенням законної сили та/або під час відкритого виконавчого провадження у встановлених законом формах. Метою судового контролю є забезпечення обов'язковості, законності, повноти та своєчасності виконання судового рішення та досягнення мети судового захисту шляхом усунення порушень прав стягувача, запобігання та нейтралізації процесуально значущих перешкод і зловживань на стадії виконання – у межах компетенції суду та виключно через процедури, прямо передбачені законом.

Зазначається, що системність взаємозв'язку між судовим контролем за виконанням рішень господарських судів та ефективністю господарського судочинства розкривається за допомогою таких положень, як: ефективність господарського судочинства – категорія результату, а не виключно процедури; судовий контроль є умовою трансформації судового рішення в економічний результат; судовий контроль за виконанням рішень впливає на стабільність господарського обороту; судовий контроль за виконанням судових рішень є структурним елементом механізму верховенства права.

Обґрунтовується положення про те, що судовий контроль доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних функціональних рівнів, кожен з яких має самостійне регулятивне навантаження, але функціонує в межах єдиної логіки забезпечення ефективного судового захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, що дозволяє подолати фрагментарне сприйняття судового контролю як виключно реактивного інструменту та розкрити його структурну роль у формуванні результативності господарського судочинства загалом. Розкривається зміст превентивного, коригуючого, стабілізаційного та

© РЕЗНІКОВА В.В. – член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри економічного права та економічного судочинства (Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка) <https://orcid.org/0000-0003-0149-0710>

© ЩЕРБИНА В.С. – академік Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, професор кафедри економічного права та економічного судочинства (Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка) <https://orcid.org/0000-0003-4221-0965>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)



інтеграційного рівнів судового контролю та визначаються напрями удосконалення господарського процесуального законодавства.

Ключові слова: *судовий контроль, ефективність господарського судочинства, функціональні рівні судового контролю, удосконалення законодавства.*

The theoretical and legal aspects of the implementation of judicial control over the execution of decisions of commercial courts as one of the elements of the efficiency of commercial proceedings are studied.

Judicial control over the execution of decisions of commercial courts is considered as a set of procedural powers and procedural actions of the commercial court, which considered the case as a court of first instance, regulated by the Economic Procedural Code of Ukraine, which are carried out after the court decision enters into legal force and/or during open enforcement proceedings in the forms established by law. The purpose of judicial control is to ensure the bindingness, legality, completeness and timeliness of the execution of the court decision and to achieve the goal of judicial protection by eliminating violations of the rights of the collector, preventing and neutralizing procedurally significant obstacles and abuses at the stage of execution – within the competence of the court and exclusively through procedures directly provided for by law.

It is noted that the systematic nature of the relationship between judicial control over the execution of decisions of commercial courts and the efficiency of commercial proceedings is revealed through such provisions as: the efficiency of commercial proceedings is a category of result, and not exclusively a procedure; judicial control is a condition for the transformation of a court decision into an economic result; judicial control over the execution of decisions affects the stability of economic turnover; judicial control over the execution of court decisions is a structural element of the rule of law mechanism.

The provision is substantiated that judicial control should be considered as a system of interconnected functional levels, each of which has an independent regulatory burden, but functions within the framework of a single logic of ensuring effective judicial protection of the rights and interests of business entities, which allows overcoming the fragmented perception of judicial control as an exclusively reactive tool and revealing its structural role in shaping the effectiveness of commercial proceedings in general. The content of the preventive, corrective, stabilizing and integration levels of judicial control is revealed and the directions of improving economic procedural legislation are determined.

Keywords: *judicial control, efficiency of economic proceedings, functional levels of judicial control, improvement of legislation.*

Вступ. У сучасній процесуальній доктрині усталеною є позиція, відповідно до якої виконання судового рішення не становить автономної, відокремленої від судочинства діяльності, а є його завершальною та функціонально необхідною стадією. Такий підхід впливає як із конституційного розуміння права на судовий захист, так і з процесуальної концепції ефективності правосуддя. У господарському судочинстві ця теза набуває особливого значення, оскільки предметом судового захисту є майнові та організаційно-економічні інтереси суб'єктів господарювання, для яких формальне визнання права без його реального поновлення не має самостійної економічної цінності. Відтак, судові рішення, не доведені до стадії виконання, втрачає властивість юридичного факту, здатного змінювати економічну поведінку учасників обороту.

Саме тому судовий контроль за виконанням рішення господарського суду набуває важливого значення, виконуючи роль одного з елементів ефективності господарського судочинства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-правових аспектів здійснення судового контролю за виконанням рішень господарських судів з визначенням його рівнів та формулювання за результатами дослідження основних напрямів удосконалення Господарського процесуального кодексу України.

Стан опрацювання проблематики. Проблеми здійснення судового контролю, його форми та механізми, шляхи підвищення ефективності судового контролю в адміністративному, господарському та цивільному судочинстві розглядали в своїх працях А.І. Берlach, К. Василяка, К.В. Гусаров, І.В. Жукевич, В.В. Ладиченко, В.В. Олашин, С.О. Потьомкін, О.М. Сисевич,

А.О. Фокіна, С.Я. Фурса та Є.І. Фурса, а також інші вітчизняні науковці. Водночас теоретичні аспекти судового контролю за виконанням судових рішень господарських судів не були предметом комплексного наукового дослідження.

Результати дослідження. Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів доцільно розглядати як процесуально оформлену діяльність суду, спрямовану на забезпечення: обов'язковості судового рішення; його своєчасного та повного виконання; дотримання законності у діяльності органів і осіб, наділених повноваженнями з примусового виконання. У функціональному вимірі судовий контроль у цій сфері виконує не каральну, а стабілізаційну та гарантійну роль, запобігаючи трансформації виконання судових рішень у самостійний, слабо контрольований адміністративний процес, відірваний від цілей судового захисту.

Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів можна визначити як врегульовану Господарським процесуальним кодексом України [1] (далі – ГПК України) сукупність процесуальних повноважень і процесуальних дій господарського суду, який розглянув справу як суд першої інстанції, що здійснюються після набрання судовим рішенням законної сили та/або під час відкритого виконавчого провадження у встановлених ГПК України формах (зокрема: розгляд скарг сторін виконавчого провадження на рішення, дії чи бездіяльність державного/приватного виконавця; ухвалення за результатами розгляду скарги ухвали про скасування оскаржуваних рішень, визнання дій/бездіяльності неправомірними та зобов'язання усунути порушення (поновити порушене право); контроль за виконанням такої ухвали; а також зобов'язання боржника подати звіт про виконання судового рішення, розгляд звіту та ухвалення процесуальних рішень за його наслідками), спрямованих на забезпечення обов'язковості, законності, повноти та своєчасності виконання судового рішення й досягнення мети судового захисту шляхом усунення порушень прав стягувача, запобігання та нейтралізації процесуально значущих перешкод і зловживань на стадії виконання – у межах компетенції суду та виключно через процедури, прямо передбачені ГПК України.

Системність взаємозв'язку між судовим контролем за виконанням рішень господарських судів та ефективністю господарського судочинства може, на нашу думку, бути розкрита через такі тези.

Ефективність господарського судочинства – категорія результату, а не виключно процедури. У господарському процесі ефективність судочинства не може бути редукована до суто формальних або процедурних показників, таких як строки розгляду справи, процесуальна економія чи кількість скасованих судових рішень. Хоча зазначені критерії мають самостійне значення для оцінки якості правосуддя, вони не відображають його ключової функціональної мети – реального та своєчасного захисту порушених або оспорюваних прав та інтересів суб'єктів господарювання. Змістовний аналіз завдань господарського судочинства, закріплених у чинному ГПК України, дає підстави стверджувати, що ефективність судового захисту оцінюється не моментом ухвалення судового рішення, а досягненням практичного результату, на який спрямоване відповідне судове втручання. У цьому контексті стадія виконання судового рішення постає не як зовнішній щодо судочинства елемент, а як критерій перевірки його фактичної результативності. Відсутність належного судового контролю за виконанням судових рішень породжує структурний розрив між судовим актом як індивідуально-нормативним приписом, що має обов'язкову силу, та реальним економічним результатом для сторін спору. Такий розрив нівелює саму ідею судового захисту як ефективного інструменту регулювання господарських відносин і підриває довіру до суду як інституції, здатної забезпечити поновлення порушених прав.

Судовий контроль як умова трансформації судового рішення в економічний результат. Судове рішення у господарській справі набуває реальної цінності для учасників економічного обороту лише за умови його належного та своєчасного виконання. Саме тому судовий контроль за виконанням судових рішень виступає необхідною умовою трансформації юридичного результату судового розгляду в економічно значущий ефект. У межах чинного ГПК України суд не усувається від стадії виконання рішення, а зберігає контрольні повноваження, спрямовані на забезпечення обов'язковості судового акта та підтвердження досягнення цілей судового захисту. Через механізми судового контролю забезпечується: запобігання процесуальним зловживанням боржника, спрямованим на ухилення або затягування виконання рішення; мінімізація ризиків формального, часткового або вибіркового виконання судових актів; корекція дій органів примусового виконання у випадках відхилення від вимог законності та цілей, визначених судовим рішенням тощо. Таким чином, судовий контроль виконує інтегративну функцію, поєднуючи судовий розгляд і виконання рішення в єдиний функціонально завершений процес. Без такого

контролю судові рішення залишається у площині нормативної декларації, втрачаючи здатність впливати на економічну поведінку суб'єктів господарювання.

Вплив судового контролю за виконанням рішень на стабільність господарського обороту. Системність взаємозв'язку між судовим контролем за виконанням судових рішень та ефективністю господарського судочинства проявляється також у його впливі на стабільність і передбачуваність господарського обороту. Належно реалізований судовий контроль формує у суб'єктів господарювання раціональні очікування щодо наслідків судового спору, знижує рівень опортуністичної поведінки боржників і підвищує загальну дисципліну виконання зобов'язань, підтверджених судом. За таких умов судові рішення виконує не лише індивідуальну захисну функцію, а й загально-превентивну роль, впливаючи на поведінкові моделі учасників ринку. Натомість відсутність ефективного судового контролю за виконанням призводить до знецінення судового рішення як інституційної гарантії економічної дисципліни. Це, своєю чергою, негативно позначається на інвестиційному та договірному кліматі, підвищує транзакційні витрати та стимулює альтернативні, позасудові механізми вирішення конфліктів, що не завжди відповідають принципам законності та правової визначеності.

Судовий контроль за виконанням судових рішень як структурний елемент механізму верховенства права. З доктринальної точки зору судовий контроль за виконанням судових рішень є іманентною складовою принципу верховенства права, оскільки обов'язковість судового рішення становить його змістовний, а не формальний елемент. Судове рішення, яке не виконується або виконується формально, втрачає здатність виконувати регулятивну функцію та нівелює авторитет судової влади. Держава, яка не забезпечує ефективного механізму виконання рішень власних судів і належного судового контролю за цим процесом, фактично відмовляється від монополії на легітимне вирішення господарських конфліктів. У сфері господарського судочинства це має особливо виразний вимір, адже саме тут право без реального виконання швидко втрачає регулятивний потенціал і перестає бути інструментом економічної стабільності.

Отже, судовий контроль за виконанням рішень господарських судів слід розглядати як системоутворюючий елемент ефективності господарського судочинства, що забезпечує єдність судового розгляду та виконання судового рішення, трансформує судовий захист у реальний економічний результат і підтримує стабільність господарського обороту в умовах сучасної правової та економічної динаміки.

Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів не може, за нашим переконанням, розглядатися як допоміжний або факультативний інструмент, похідний від основного судового розгляду. За своєю правовою природою він є структурно необхідним елементом механізму господарського судочинства, без якого реалізація завдань, визначених ГПК України, набуває формального характеру. Чинний ГПК України, визначаючи завдання господарського судочинства як справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення спорів з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та інтересів у сфері господарської діяльності, імпліцитно виходить з єдності судового розгляду та виконання судового рішення. Судовий захист у розумінні ГПК України не зводиться до ухвалення судового акта як такого, а передбачає досягнення реального результату у вигляді поновлення майнової або організаційної сфери суб'єкта господарювання. У цьому контексті судовий контроль за виконанням рішень виконує *інтегративну функцію*, забезпечуючи включення стадії виконання в єдиний процесуальний механізм господарського судочинства. Йдеться не про адміністративне дублювання функцій органів примусового виконання, а про процесуально зумовлену діяльність суду, спрямовану на гарантування обов'язковості судового рішення, законності дій суб'єктів виконання та недопущення нівелювання судового захисту на завершальній стадії процесу.

Через здійснення судового контролю судові рішення трансформуються з нормативно-індивідуального припису у економічно значущий результат. Саме на стадії виконання остаточно проявляється прикладна цінність господарського судочинства для економічного обороту, оскільки лише виконане рішення здатне впливати на поведінку суб'єктів господарювання, формувати дисципліну виконання зобов'язань та знижувати рівень правової невизначеності у договірних відносинах. Відсутність або формалізація судового контролю за виконанням рішень призводить до розриву між цілями господарського судочинства та його фактичними результатами. У такому разі ефективність судочинства підміняється процесуальними показниками (строками розгляду, статистикою ухвалених рішень тощо), тоді як економічний ефект судового захисту залишається недосягнутим. Це суперечить не лише завданням ГПК України, а й сучасному розумінню ролі суду як інституції, що забезпечує стабільність і передбачуваність економічних відносин. Судовий

контроль за виконанням рішень господарських судів виконує також *стабілізаційну функцію*, оскільки формує у суб'єктів господарювання раціональні очікування щодо неминучості реалізації судового рішення. Такий контроль знижує стимули до опортуністичної поведінки боржників, мінімізує транзакційні витрати, пов'язані з повторним захистом права, та зміцнює довіру до судової системи як до ефективного механізму вирішення господарських конфліктів.

Судовий контроль у господарському судочинстві не може розглядатися як сукупність розрізнених процесуальних повноважень суду, прив'язаних виключно до окремих стадій провадження. З огляду на завдання господарського судочинства, визначені чинним ГПК України, *судовий контроль доцільно*, на думку авторів, *концептуалізувати як систему взаємопов'язаних функціональних рівнів*, кожен з яких має самостійне регулятивне навантаження, але функціонує в межах єдиної логіки забезпечення ефективного судового захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Такий підхід дозволяє, як нам видається, подолати фрагментарне сприйняття судового контролю як виключно реактивного інструменту та розкрити його структурну роль у формуванні результативності господарського судочинства загалом.

1. Превентивний рівень судового контролю – спрямований на запобігання виникненню проблем виконання судового рішення ще на стадії розгляду справи та ухвалення судового акта. Його вихідною ідеєю є те, що значна частина труднощів виконання має процесуальне походження і формується не на стадії примусового виконання, а значно раніше – через неналежний вибір способу захисту, нечіткість резолютивної частини рішення або ігнорування об'єктивних економічних умов його реалізації. На цьому рівні судовий контроль реалізується, зокрема, через: оцінку належності та ефективності способу захисту, обраного позивачем, у контексті можливості його реального виконання; забезпечення визначеності, однозначності та внутрішньої несуперечливості резолютивної частини судового рішення; недопущення ухвалення рішень, виконання яких є об'єктивно ускладненим або економічно ірраціональним з огляду на характер спірних правовідносин тощо. ГПК України не містить прямої норми, яка б формулювала обов'язок суду оцінювати виконуваність майбутнього рішення. Водночас така вимога імпліцитно впливає із завдань господарського судочинства, принципу ефективного судового захисту та спрямованості процесу на реальне поновлення порушених прав. Судове рішення, яке не створює умов для його фактичної реалізації без додаткових спорів або надмірних витрат, втрачає свою регулятивну функцію ще до стадії виконання, що суперечить самому призначенню господарського процесу.

2. Коригувальний рівень судового контролю – охоплює діяльність суду на стадії виконання судового рішення та спрямований на усунення відхилень від його цілей і змісту без втручання в матеріально-правову суть вирішеного спору. На цьому рівні судовий контроль включає: перевірку законності дій органів та осіб, наділених повноваженнями з примусового виконання; реагування на зловживання процесуальними правами з боку боржника; процесуальне коригування порядку виконання у разі виникнення об'єктивних перешкод, не пов'язаних з переорієнтацією судового рішення по суті. ГПК України передбачає окремі процесуальні механізми судового контролю за виконанням судових рішень, однак не концептуалізує їх як цілісну функцію суду. За відсутності такого контролю стадія виконання ризикує перетворитися на напівавтономний адміністративний процес, відірваний від логіки судового захисту, що породжує ризики формального виконання, затягування або підміни мети виконання технічними процедурами.

3. Стабілізаційний рівень судового контролю – виходить за межі окремої справи та орієнтований на формування системних очікувань суб'єктів господарювання щодо неминучості виконання судових рішень. На цьому рівні судовий контроль: забезпечує довіру до судової системи як інституту; знижує рівень опортуністичної поведінки в економічному обороті; формує передбачуваність судового захисту як інституційної гарантії. Системне невиконання або ускладнене виконання судових рішень призводить до зростання транзакційних витрат, переорієнтації сторін на позасудові механізми впливу та девальвації судового захисту як економічного інструменту. У цьому контексті судовий контроль виконує макрорегулятивну функцію, стабілізуючи господарський оборот.

4. Інтеграційний рівень судового контролю – забезпечує єдність правозастосування між стадіями розгляду справи, ухвалення судового рішення та його виконання. Усунення розриву між цими стадіями формує єдину логіку судового захисту, у межах якої судові рішення розглядаються не як завершальний акт процесу, а як елемент безперервного механізму реалізації права.

Ефективність господарського судочинства відповідно до ст. 2 ГПК України, полягає у справедливому, неупередженому та своєчасному вирішенні спорів з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

Однак, чинна редакція ГПК України, зберігаючи акцент на процедурних аспектах судового розгляду, не забезпечує достатньої системності у нормативному регулюванні судового контролю за виконанням судових рішень, що істотно знижує фактичну результативність судового захисту в економічних правовідносинах. У цьому контексті вдосконалення інституту судового контролю за виконанням рішень господарських судів має розглядатися не як точкове коригування окремих процесуальних норм, а як структурне посилення завершальної стадії господарського судочинства, без якої судові рішення втрачає регулятивну та економічну цінність.

З огляду на це доцільним нам видається формулювання таких *напрямів удосконалення ГПК України*.

По-перше, обґрунтованим є нормативне закріплення принципу ефективності виконання судового рішення як складової завдань господарського судочинства. Чинна редакція ст. 2 ГПК України оперує категорією «ефективного захисту», однак не конкретизує, що такий захист охоплює не лише ухвалення судового рішення, а й його реальне виконання. Включення відповідного положення дозволило б усунути концептуальний розрив між судовим розглядом і стадією виконання, закріпивши виконання рішення як іманентний елемент досягнення цілей господарського процесу.

По-друге, доцільним є розширення превентивних повноважень суду ще на стадії вирішення спору по суті. Зокрема, йдеться про нормативне закріплення обов'язку суду здійснювати оцінку виконуваності обраного способу захисту з урахуванням реального економічного змісту спірних правовідносин та потенційних ризиків примусового виконання. Така оцінка логічно впливає з принципів пропорційності та розумності, імпліцитно закладених у ГПК України, і спрямована на запобігання ухваленню формально законних, але фактично невиконуваних судових рішень. У цьому ж контексті потребує розвитку й вимога до резолютивної частини судового рішення, яка має бути не лише юридично коректною, а й придатною до виконання. Встановлення чітких процесуальних критеріїв до змісту резолютивної частини (визначеність суб'єктів, способу, строків і порядку виконання) сприятиме зменшенню кількості спорів на стадії виконання та знизить транзакційні витрати учасників господарського обороту.

По-третє, актуальною є систематизація норм про судовий контроль на стадії виконання судових рішень, які в чинному ГПК України мають фрагментарний і несистемний характер. Об'єднання відповідних положень в окремий підрозділ Кодексу дозволило б чітко окреслити межі, форми та інструменти судового контролю, підвищивши правову визначеність і передбачуваність правозастосування.

По-четверте, доцільним є нормативне закріплення стабілізаційної функції судового контролю, безпосередньо пов'язаної з принципом правової визначеності. Судовий контроль за виконанням рішень має бути спрямований не лише на реагування на порушення, а й на забезпечення стабільності господарських відносин, формування у суб'єктів господарювання обґрунтованих очікувань щодо реальності судового захисту та невідворотності виконання судових актів.

По-п'яте, особливої уваги потребує уніфікація термінології ГПК України у сфері судового контролю, оскільки чинне нормативне регулювання характеризується використанням різномірних, фрагментарних і концептуально неузгоджених формулювань, якими позначаються за змістом однорідні або близькі за функціональним призначенням контрольні повноваження суду. Так, у різних інститутах ГПК України законодавець оперує відмінними термінами для опису участі суду у забезпеченні належного перебігу стадії виконання судового рішення, зокрема: «вирішення судом питань, пов'язаних з виконанням судового рішення» (ст. 331 ГПК України); «розгляд скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи приватного виконавця» (ст. 339 ГПК України); «роз'яснення судового рішення» (ст. 243 ГПК України); «виправлення описок та арифметичних помилок» як процесуальна дія, що безпосередньо впливає на можливість виконання судового акта (ст. 243 ГПК України); «відстрочка або розстрочка виконання рішення, зміна способу і порядку його виконання» (ст. 331 ГПК України) та ін. Використання зазначених формулювань відбувається без їх об'єднання спільною категорією «судового контролю», без визначення його змісту, функцій та меж, унаслідок чого контрольні повноваження суду нормативно розпорошені між різними главами ГПК України та сприймаються подекуди як сукупність окремих, ізольованих процесуальних інструментів, а не як цілісний правовий інститут. Крім того, термінологічна неузгодженість проявляється і в тому, що ГПК України не розрізняє на нормативному рівні: судовий контроль як процесуальну функцію суду; судовий розгляд окремих процесуальних питань на стадії виконання; судові реагування на порушення, допущені органами примусового виконання. Унаслідок цього в правозастосовній практиці нерідко ототожнюються

за своєю природою різні явища: контроль за виконанням судового рішення, перевірка законності дій виконавця та судові вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням. Така ситуація створює ризики довільного тлумачення обсягу повноважень суду, зокрема щодо допустимих меж його втручання у виконавче провадження, що прямо впливає на єдність судової практики та передбачуваність процесуальних наслідків для учасників господарських відносин. Показовим є й те, що чинний ГПК України не містить жодного нормативного визначення судового контролю, попри фактичне існування розгалуженого комплексу контрольних повноважень суду на стадії виконання. Це призводить до того, що відповідні норми тлумачаться або надмірно вузько, – як суто технічні процесуальні дії, або, навпаки, надмірно широко, – як підстава для фактичної ревізії виконавчого провадження, що не завжди узгоджується з принципом диспозитивності та розподілу процесуальних функцій. Усунення зазначеної термінологічної фрагментарності шляхом уніфікації понятійного апарату ГПК України, зокрема через: закріплення єдиного підходу до розуміння судового контролю за виконанням судових рішень; узгодження термінів, якими описуються контрольні повноваження суду; системне групування відповідних норм тощо, сприятиме підвищенню правової визначеності, більш послідовному застосуванню процесуальних норм та зменшенню ризиків довільного або суперечливого тлумачення контрольної ролі господарського суду. У кінцевому підсумку це забезпечить не лише формальну коректність процесуального регулювання, а й реальну ефективність судового контролю як інструменту стабілізації господарського обороту.

Висновки. Судовий контроль за виконанням рішень господарських судів – це врегульована ГПК України сукупність процесуальних повноважень і процесуальних дій господарського суду, який розглянув справу як суд першої інстанції, що здійснюються після набрання судовим рішенням законної сили та/або під час відкритого виконавчого провадження у встановлених ГПК України формах (зокрема: розгляд скарг сторін виконавчого провадження на рішення, дії чи бездіяльність державного/приватного виконавця; ухвалення за результатами розгляду скарги ухвали про скасування оскаржуваних рішень, визнання дій/бездіяльності неправомірними та зобов'язання усунути порушення (поновити порушене право); контроль за виконанням такої ухвали; а також зобов'язання боржника подати звіт про виконання судового рішення, розгляд звіту та ухвалення процесуальних рішень за його наслідками), спрямованих на забезпечення обов'язковості, законності, повноти та своєчасності виконання судового рішення й досягнення мети судового захисту шляхом усунення порушень прав стягувача, запобігання та нейтралізації процесуально значущих перешкод і зловживань на стадії виконання – у межах компетенції суду та виключно через процедури, прямо передбачені ГПК України.

За наслідками здійсненого дослідження вперше пропонується розглядати судовий контроль: (а) як інтегративний процесуальний механізм, що поєднує стадію розгляду справи та стадію виконання рішення в єдину функціональну конструкцію господарського судочинства; (б) як інструмент трансформації судового рішення в економічний результат, здатний впливати на стабільність господарського обороту; (в) як критерій реальної, а не формальної ефективності господарського судочинства, що дозволяє оцінювати діяльність суду не лише за процесуальними, але і за економіко-правовими показниками. Запропонований авторський підхід, як видається, дозволяє переосмислити роль суду на стадії виконання рішень у контексті чинного ГПК України та створює теоретичні передумови для подальшого вдосконалення механізмів судового контролю без порушення принципів диспозитивності і процесуальної економії.

Судовий контроль – це система взаємопов'язаних функціональних рівнів, кожен з яких має самостійне регулятивне навантаження, але функціонує в межах єдиної логіки забезпечення ефективного судового захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Зокрема, *превентивний судовий контроль* (перший рівень) слід розглядати не як прояв судового активізму чи обмеження диспозитивності сторін, а як структурно необхідний компонент ефективності господарського правосуддя, спрямований на мінімізацію ризиків нефункціональних судових рішень. *Коригуючий судовий контроль* (другий рівень) виконує функцію узгодження судового рішення з фактичним економічним результатом, виступаючи гарантією збереження змістовного зв'язку між судовим захистом і його реалізацією. *На стабілізаційному рівні* (третій) слід розглядати судовий контроль не лише як процесуальну діяльність у межах конкретної справи, а як інструмент інституційної стабілізації економічних відносин. Доцільним є також концептуальний перехід від стадійного до інтегрованого розуміння судового контролю в господарському судочинстві, – *інтеграційний* (четвертий) *рівень судового контролю*.

Запровадження запропонованої функціональної моделі судового контролю дозволить трансформувати господарське судочинство з формально результативного у реально ефективний механізм захисту економічних інтересів, у якому судові рішення набуває цінності не лише як акт правосуддя, а й як дієвий інструмент впливу на господарський оборот. Такий підхід відповідає сучасним вимогам правової держави, принципу верховенства права та логіці ринкової економіки, у межах якої ефективність правового захисту вимірюється реальним результатом, а не лише дотриманням процесуальної форми.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 00.00.2026)

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026